

KRITIČARI O AMIRU BRKI

Priredio:
Dr. Muhidin Džanko

Tešanj, 2020.

Izdavač
Opća biblioteka Tešanj

Urednica
dr. Almina Alagić

Recenzenti
Dr. Enver Kazaz & dr. Edin Pobrić

ISBN: 978-9958-895-54-8

ISTINSKO POIMANJE LJUDSKIH VRIJEDNOSTI

(Amir Brka: *Nisim Albahari, tragični revolucionar*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2018.)

Književnik Amir Brka rođen je u Tešnju 1963. godine. Bio je predsjednik Društva pisaca Bosne i Hercegovine u periodu 2010-2014. godine, a njegova najznačajnija djela jesu pjesničke knjige *Prirodni redoslijed*, *Bjelina paspartua*, *Zavičajni muzej*, *Antikrist u jeziku*, *Izložba sitnih životinja*, *Uređujemo staru kuću*, *Vrijeme sretnih gradova*, *Đavo na Dunavu*, *Turistički vodič*, *Čuvar groblja*, *Tačka*, *Gazi Ferhad-beže iznova u Tešnju*, *Sa palube*, roman *Monografija grada*, knjiga proze *Crna sveska*, te studija *Jerej ili Pseudosakralni pledoaje za genocid u Tešnju*.

Postoji i mnogo veći broj djela koje je on uredio i pripremio iz oblasti kulture, kulturne baštine i publicistike, a koje i on sam teško da pobroji. Pjesnik Almir Zalihić uredno je popisao 25 Amirovih djela na bosanskom jeziku, uz 11 knjiga iz tešanjске prošlosti, i nisam siguran je li sve obuhvatio, jer su Brki objavljene i knjige izabranih pjesama, a preveden je i na njemački, poljski, slovenski, engleski, rumunski, makedonski, mađarski jezik. Dobio je dva puta Godišnju nagradu Društva pisaca Bosne i Hercegovine, nagradu *Planjax* za najbolju pjesničku knjigu u Bosni i Hercegovini, "Edhem Mulabdić" za najbolju novelu u našoj zemlji, pet puta nagradu *Zeničkog proljeća*, nagradu Fondacije za izdavaštvo Bosne i Hercegovine, te Plaketu grada Tešnja. O njegovom djelu objavljen je veliki broj književnokritičkih tekstova, eseja i studija, kao i četiri knjige (Vojislav Vujanović, Enver Kazaz, Almir Zalihić, zbornik sa naučnog skupa). Živi u Tešnju, gdje vodi Centar za kulturu i obrazovanje, u čijoj je izdavačkoj djelatnosti do sada objavio čak 165 knjiga.

Znamo ga najviše kao pjesnika, a njegova poezija uvijek je pokazivala visok standard, ali i svojevrсну ironiju i subverzivnost; disciplinirani izbor riječi, svaka na svom mjestu, nijedna naodmet. Jezik je uvijek prozor u svijest, a profesor Zeničkog univerziteta dr. Željko Škuljević u jednoj recenziji skreće pažnju na jezik Amira Brke: *Jezikom koji je do bola oslobođen baroknih, romantičarskih i inih*

natruha, odnosno svojevrsnim govornim redukcijom, pjesnik je započeo dugu epohu beskrajnih putovanja u traženju samoće, "domovine".

I opis sudbine glavnog junaka autor u svom najnovijem djelu strukturira dramaturški. Nakon *Uvoda* (9-16. str.), slijedi poglavlje *Jevreji Tešnja, život i stradanje* (17- 160.), potom *Nisim Albahari u predratnome i ratnom vremenu* (161-258.), *Tragični poraz i obnova utopije* (259-288.), te završna cjelina *Za etiku globalne solidarnosti* (289-296.), uz izvanredan pogovor dr. Envera Kazaza, te bilješku o autoru i riječ zahvale.

Uvod donosi intrigantan ogled *Protiv kulture selektivnog pamćenja*, uz zanimljiv dio posvećen historijskom revizionizmu, gdje nam daje i prve iznenađujuće naznake koje upravo Albahari piše (u ediciji *Sarajevo u revoluciji* o agitaciji protiv nadolazećeg Drugog svjetskog rata i za autonomiju Bosne i Hercegovine u budućoj zajedničkoj državi). Miljenko Jergović nam kazuje o nastanku povijesnog revizionizma: Francuz Maurice Barde objavljuje jula 1947. godine knjigu u kojoj se okomljuje na francuski pokret otpora i na suđenje nacistima. Svi dokazi o istrebljenju Židova lažni su, tvrdi on, i time utemeljuje povijesni revizionizam. Pri tom se historijski revizionizam označava kao historiografska i kulturna tradicija s ciljem likvidiranja revolucionarnih tradicija od Francuske revolucije 1789. godine do danas, i jasno se razlikuje od reinterpretacije, ili nekog novog pogleda u znanosti.

U knjizi potom slijedi sjajan ekskurs o Jevrejima Tešnja, te o samoj ličnosti Nisima Albaharija (Tešanj, 1916. - Sarajevo, 1991.), Sefarda koji je jedan od četiri narodna heroja iz reda bosanskohercegovačkih Jevreja.

Autor slijedi Albaharija do tragičnog poraza i obnove utopije. Albaharijev *svjesni faktor* uključivanja Jevreja u Narodnooslobodilački pokret suprotan je stavovima mnogih. Pri tom rasvjetljava i Albaharijev lični udes: genocid nad njegovim narodom, u kojem je ubijen i najveći dio njegove porodice, a dva brata poginula su mu kao partizani, nakon čega dolazi sučeljavanje sa prazninom. U historiografiji je već isticano da je partizanski pokret Jugoslavije jedinstven slučaj u porobljenoj Evropi, sa Jevrejima borcima koji su se, kao nigdje drugdje, aktivno pridružili pokretu otpora, sa 150 nosilaca Partizanske spomenice 1941. godine i jedanaest narodnih heroja.

Autor je u ovom djelu primijenio multidisciplinarni pristup. Uz opsežno korištenje arhivskih izvora i literature (navođenih u fusnotama i evidentiranih na kraju knjige), on jasno određuje svoj humanistički diskurs kao kompleksnu strukturu akumuliranih znanja, sa metanarativima u povijesnoj pozadini: fašizmom, civilizacijom, kulturom, tešanjskom prošlošću. U ovom vremenu *ukrštenih historija* autor analizira društvene procese, vjerovanja i motive koji su određivali život ne

samo Nisima Albaharija nego i njegove generacije, pa je, i po Czesławu Miłoszu, trgovina prošlošću samo razlika između zapadne i istočne Evrope, razlika između *pamćenja i nedostatka pamćenja*.

Uživa se ovdje u kreativnoj samoći čitanja, pri čemu nikada nema usamljenosti, jer je posrijedi susret sa drugim u tekstu. Ovo je knjiga sporoga čitanja, u kojoj se čitalac zaista stapa s tekstom i poistovjećuje sa ličnostima/likovima. Čovjek se zapita: da li je ovo roman ili publicističko, historiografsko djelo? Za mene je i jedno i drugo! John Burrow će reći da književno djelo zahtijeva rigoroznu metodu, disciplinu i analitičku sposobnost, što razlikuje Herodota i Tukidida od mesopotamskih pisaca *čuvara činjenica*, a ne povjesničara. Zato zapisi i svjedočanstva velikih historičara podsjećaju na velika djela književnosti, iz kojih se vidi koliko povijesna činjenica može biti važna za razvoj kulture i sudbinu nacija. Uostalom, podsjetimo da je i najveći njemački pravni historičar Theodor Mommsen za svoju *Povijest Rimskog Carstva* dobio Nobelovu nagradu za književnost.

Nisim Albahari bio je povod da nam Amir Brka jasno i otvoreno iskaže svoj kristalno jasni sud. Pri tom je za njega historija najprije stanovište sa kojeg jedna kultura promatra prošle događaje kako bi protumačila sadašnjost i oplodila svoju budućnost. Autor ne stavlja svoj potpis na depresivan zaključak Voltera i Gibona da je historija "bilježenje zločina i ludosti čovječanstva", jer knjiga nikako nije samo riječ autora: ona je uvijek i priča o njemu.

Nakon detaljnog prikaza Holokausta koji je izvršen u Tešnju i impresivno precizne identifikacije svih žrtava, u odjeljku *Zlodjela i krivotvorine* (120-137. str.) najveći dio posvećen je svjesnoj i ciljanoj relativizaciji uloge Tešnjaka Adem-aga Mešića kroz konstataciju da je on, iako *jest bio Pavelićev doglavnik, štitio cjelokupno stanovništvo*, pa je, za revizioniste, naravno, "pozitivna" ličnost. "Koliko je ovaj pokušaj *uvođenja* Pavelićeva doglavnika u sistem tešanjskih reprezentativnih, a, s obzirom na predočenu dimenziju oficijelnosti, čak i kanonskih simboličkih identiteta, s jedne strane, u najdubljem smislu nečastan i *neljudski* spram žrtava, toliko, s druge, predstavlja i ozbiljnu opasnost stoga što podriva duh univerzalnosti i kozmopolitizma koji je osvjedočeno svojstven Tešnjacima", zaključuje Brka, apostrofirajući i superiorno raskrinkavajući zlokob pamfleta koji je 2004. godine na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu odbranjen kao magistarski rad, a zatim i objavljen kao knjiga *Adem-aga Mešić u svom vremenu* (autor Sakib Kurtić, Planjax, Tešanj, 2004.). Amir Brka je, dakako, najpozvaniji da iznese svoj sud, jer je 1998. godine priredio i objavio dragocjeno svjedočanstvo jednog vremena, Mešićeve tekstove i izjave (*Adem-aga Mešić: Moj odgovor bezimenim klevetnicima i drugi tekstovi*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 1998.).

Nije svejedno šta čitamo. Kognitivni psiholog Steven Pinker nalazi da je čitanje tehnologija koja omogućava preuzimanje drugoga, razumijevanje tuđeg pogleda na svijet koji itekako mijenja naša vjerovanja. Ali čitanjem, svejedno, učestvujemo u jednom nevjerovatnom procesu koji će nas učiniti modernijim, suosjećajnijim i humanijim ljudima. Upravo knjiga *Nisim Albahari, tragični revolucionar* vratit će nas istinskom poimanju ljudskih vrijednosti, izvornom humanizmu i toplini čovjeka koju autor maestralno prikazuje, stoga svesrdno preporučujem da je čitate i pročitate.

Pro captu lectoris habent sua fata libelli - sudbina knjiga, u krajnjemu, zavisi od onoga ko ih čita, a ovo djelo krupan je doprinos ukupnom tešanjskom civilizacijskom simboličkom kapitalu. Ali, naravno, ne samo to, jer historičar dr. Husnija Kamberović navodi u recenziji da "ova historiografski vrlo precizna i temeljita knjiga ima znatno šire značenje i njeni horizonti, ne samo u simboličkom smislu, nadilaze balkanske, pa čak i evropske okvire".

(*Hercegovina*, Mostar, 2019, br. 18, 403-406. st.)